

Újabb adatok Madách Imre főbiztosi tevékenységéről 1846—1848

1964-ben jelent meg a Nógrád megyei Múzeumi Füzetek 9. köteteként *Krizsán László* összeállításában *Dokumentumok Madách Imre élettörténetéhez* című kiadvány. Az 1973-ban megjelent publikációk sorában (Madách Imre születésének 150. évfordulója alkalmával) megemlíthetjük a Nógrád megyei Múzeumi Füzeteket felváltó Múzeumi Közlemények különszámát, melyben újabb Madách Imrre vonatkozó dokumentumokat adtunk közre. Az 1983-ban a Nógrád megyei Levéltár kiadásában megjelenő kötet közel 300 dokumentumának több mint a fele most kerül először az érdeklődők kezébe. Ezekből az eddig kiadatlan dokumentumokból hozunk néhányat jelen összeállításunkban, azzal a céllal, hogy Madách Imre főbiztosi, közéleti tevékenységét próbáljuk minél jobban megvilágítani.

Az 1846. július 15—16-i tisztújítás alkalmával választják főbiztossá. Mi is a főbiztos szerepe, feladata békében, háborúban?

A főbiztos gondoskodik a megye területén tartózkodó, illetve az azon átvonuló katonaság ellátásáról, elszállásolásáról, a katonai szállások, éléstárak használható állapotában tartásáról. Nógrád vármegyében négy katonai éléstár volt (Losonc, Fülek, Vadkert, Nagyoroszi), amelyeket közvetlenül külön biztos kezelt, de azok ellenőrzése a főbiztos feladata. Számon tartja a katonai bevételeket, kiadásokat, a megyei számvevő segítségével, összeállítja a megyei katonai terhek évi előirányzatát, elszámolja a hadiadót és intéz minden egyéb, megyei jogkörbe tartozó katonai jellegű feladatot (újoncozás lebonyolítása, szökevény katonák felkutatása, nyilvántartások vezetése stb.).

Háború esetén a főbiztos teendője hatványozódik, jelentősége fokozódik. Katonaállítás, nemzetőrség toborzása, a katonák, a nemzetőrök ellátása élelemmel, fegyverrel, takarmánnyal megfelelő mennyiségben, minőségben, meghatározott időre. Ez mind-mind olyan feladat, amelyet csak tervszerűen, szervezetten, jó irányító, átgondolt munkával lehet megvalósítani. Madách Imre főbiztos megbízatásának maximálisan eléget tett —, amint azt a korabeli dokumentumok tükrözik. (Valamennyi közölt dokumentum a Nógrád megyei Levéltárban található, így a forrásmegjelölésnél ezt nem tüntetjük fel.)

1.

A FŐBIZTOS TÉRÍTESSE MEG A ZÓLYOM
VÁRMEGYÉBŐL NÓGRÁD VÁRMEGYÉBE ÉRKEZETT
KATONASÁG KÖLTSÉGEIT

Balassagyarmat, 1846. augusztus 24.

A Nagy Mlgu M. Kir. Htó Tanács f. e. Aug. 4. 31308. Sz. a. Megyénk ebéli felterjesztése folytán, mellyben a Zólyom megyéből össze vonulás végett megyénkbe érkezett katonaságot Zólyom megye által ellátatni kéretik, nevezett

megyének hasonló értelemben lett elutasításáról tudósítván, az eddig fordított költségekre nézve, szokott kiegyenlítés eszközzésére utasít.

Végzés: Első Alispán, Fő Biztosi és Hadi Fő Adó Szedői hivataloknak ön alkalmazásából kiadatván, Fő Biztos és hadi fő adószedő Urak egyszersmind oda utasítatnak, hogy Zólyom Megyéből ide érkezett katonaságra fordított minden nemű költségeket felszámítván, azok jegyzékét megtérítésnek Zólyom Megyénel leendő eszközzése végett hatadék nélkül terjesszék elő; a NMIgu Htó Tanács megkéretni rendeltetvén, az iránt, hogy azon körülményeket, melyek a folyó évi mostoha termésnél fogva Megyénk adózó népének sorsára nézve, múlt évi helyzetnél is súlyosabb aggodalmakkal töltenek, figyelembe véve, a nyomasztóan érzett katona tartás terhének némi enyhítése tekintetéből, de osztó igazságnál fogva is a Százados Kapitányi állomást, miután két század kormányzó külömben is megyénk által ellátott katonaság kormányzására felesleges szomszéd Ns. Zólyom megyébe által tételni, 's ezen Megyénk adózóit az általuk külömben is szükségtelenül viselt teher alól felmenteni méltóztassék.

Kiadta Fő Jegyző
Friedeczky Lajos

(Nógrád Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 2611/1846. szám, a 296/1847. sz. aktában)

2.

MADÁCH IMRE FŐBIZTOS VÉLEMÉNYE A LOSONCI KATONAI KÓRHÁZ ÁLLAPOTÁRÓL

Balassagyarmat, 1846. augusztus 29.

Madách Imre Fő Biztos a losonci katonai kórház rossz karban létéről jelentést tesz, s minthogy építése idő rövidege végett nem eszközölhető, oda vélekedik, hogy legalább a szükséges anyagok még ez ősszel fuvaroztassanak össze.

Végzés: A köz munkák felosztásával munkálandó választmányhoz tekintetbe vétel végett utasítatik.

(Nógrád Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai, jegyzőkönyvek 2879/1846. szám)

3.

FŐBIZTOSI TUDÓSÍTÁS SZÖKEVÉNY KATONA ÜGYÉBEN

Balassagyarmat, 1847. január 11.

Tiszti tudósítás 1845-ik évi 2498-ik számú végzésre.

Alóllírott Vancsó János Szinóbányai lakosnak, fia — Csány József szökevény katonának megfogatásáért járó díj kifizetése eránt a T. N. Megvéhez nyújtott folyamodására, 1845-ik évi 2498. sz. alatti rendelést illetőleg hivatalosan jelentem, hogy a nevezett folyamodó a Buda Kerületi Orsz. Fő Biztosi hivatal utalványa mellett, Serémy Antal Fő Hadi Adó Szedő Úr által kifizettetett.

Költ BGyarmat 1847-ig év Jan. hó 11-én.

Madách Imre
Fő Biztos

(Nógrád Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 608/1847. szám)

4.

MADÁCH IMRE FŐBIZTOS IGAZOLJA A NAGYOROSZIBAN LÉVŐ TISZTISZÁLLÁSOK KIJAVÍTÁSÁT

Balassagyarmat, 1847. január 11.

Alulírott alássan 's egyszersmind hivatalosan is jelentem, hogy az 1846-ik év őszi kijelölt igazításokat 's újításokat az Oroszi Tiszti Szállás Házak körül az illető mester emberekkel előleges alku mellett miután elkészíttem, s

végeztetem a mester embereket a kijelelt 110 ft 24 xr száztíz forint és huszon négy krajtzárokkal pengő pénzek ön igazoló 's ide tsatolt nyugtatványaik mellett e következendő módon fizettem ki: jelesül

Az A betű kőműves bizonyítása szerént	60 ft. 48 xr.
A B betű asztalos bizonyítása szerént	26 ft. —
A C betű átsi munkáért szerént	12 ft. —
A D betű kovács munkáért	6 ft. 24 xr.
Az E betű ablakos bizonyítása szerént	5 ft. 12 xr.

Öszvesen így kifizelődött Száztíz forint és huszonnégy krajczárok ezüstben.
Költ N. Oroszi Január 5-ig 847.

Szabó Lajos
rszti Biztos

Az itt érintett kiigazítások csakugyan megtörténvén, az azokra fordított költségeket az előlegezettek sorából kihagyandóknak vélem.
Költ. B. Gyarmathon 1847. Jan. 11-én.

Madách Imre
Főbizt.

(Nógrád Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 630/1847. szám; a Nógrád Vármegye Állandó Választmányának iratai 547/1848. számú aktában)

1848. március 15-ét és a márciusi törvények kihirdetését követően felgyorsulnak a politikai események Nógrádban is.

Az 1848. március 24-i balassagyarmati közgyűlés legfontosabb határozata „a közrend és a törvényes végrehajtás biztosítása”. Ennek megvalósítására alakult bizottságok tevékenységéből látható, hogy a nógrádi ellenzék cselekedni kíván. Madách Imre a 12 tagú „teljes hatalmú választmány” (a régi megyeirányítás fölé emelt forradalmi megyevezetés szerve) és több más bizottság tagjaként vesz részt az eseményekben — főbiztosi megbízatásának ellátása mellett.

5.

A TÖRVÉNYJAVASLATOK KIHIRDETÉSÉRE ALAKULT VÁLASZTMÁNY TAGJA MADÁCH IMRE IS Balassagyarmat, 1848. március 25.

A törvényjavallatok kihirdetése mellett, felvilágosításul szolgáló azon mintha, mely végrehajtó tisztí karnak elnökileg kiadatott, a Választmány által is czélszerűnek találtatván, végrehajtó tisztí kar ahoz alkalmazva, a hirdetésnek 's felvilágosításnak (?) eszközzésére utasítatik.

1848-ik év Mártius 26-án Károlyi János Első Alispán Úr elnöklete alatt Kacskovics Károly, Plachy Sigmond, Madách Imre, Ebetzky Ferencz, Horváth Elek, Farkas Károl, Soóky Andor, Soóky Gábor, Veres Pál, Bende István Urak jelenlétében tartatott teljes hatalmú választmányi üllésben.

(Nógrád Vármegye Ideiglenes Választmányának iratai; jegyzőkönyvek 3, 1848. szám.)

Szinte határkö Madách Imre főbiztosi tevékenységének, az 1848-as eseményekben való részvételének megítélésében az 1848. április 7-i választmányi üllés (Ideiglenes Választm. jkv. 69 1848. szám), ahol az elnökölő alispán bejelenti, hogy „Madách Imre választmányi tag közben jött betegeskedése miatt nem munkálkodhatik”; helyettesítésével a választmány Thomka Sándort bizza meg. Megbízatásáról azonban nem mond le, hanem Csesztvéröl kapcsolódik be — egészségi állapotától függően — az eseményekbe, az ügyek intézésébe.

6.

A MEGYEI FŐBIZTOS JAVASOLJA A VADKERTI KATONATISZTI SZÁLLÁSOK HELYREHOZATALA SORÁN FELMERÜLT KÖLTSÉGEK KIFIZETÉSÉT

Csesztve, 1848. május 4.

(Belső oldal)

A Vadkerti katonai tiszti szállásokon, ezekben létező bútorokon és a lovardán, az ezeket megvizsgáló mester emberek által talált hijánosságoknak elkerülhetetlen helyrehozatalára azon mesterembereknek ide mellékelt árjegyzékekben kitett költségeket kijelelés végett hivatalosan és alázatosan eképpen sorolom elő:

1. Kőművesi munkabér, s az ehez kívántató anyagok ára	36 f 48 x
2. lakatos és kovács munkabér, kívántató anyagok ára	16 f 20' x
3. asztalos munkabére az ehez kívántatókkal ára	29 f 34 x
4. áts munkabére az ehez kívántatókkal anyagok ára	13 f 6 x
5. üveges munkabére az ehez kívántatókkal anyagok ára	6 f 43 ² x
összesen	96 f 32 x

Kelt Vadkerten, 1848. május 4-én

Szecsődy János rbiztos

A fent kitett Javitások véleményen szerint is szükségesek lévén, az azokra megkívántató Kilencvenhat forint, s harminckét xből álló összeg kijelelését hivatalosan javallom.

Csesztvén Május 4-én 1848.

Madách Imre
Fő Biztos

(Nógrád Vármegye Állandó Választmányának iratai 155/1848. szám)

7.

MADÁCH IMRE FŐBIZTOS ISMÉTELT KÉRÉSE ZÓLYOM VÁRMEGYE RENDEIHEZ

Csesztve, 1848. május 21.

A Zólyom megyében szállásolt Ferdinánd Császár dsidás ezredbeli katonaság, az 1846-ik évben, százados és osztályos gyakorlását Nógrád megyébe végezte, melly alkalommal azon katonaság élelmezésére a raktárakra, és más, az eredeti oklevelekkel igazolt, s Zólyom megyének, annak idejében által küldött számadásba körülményesen előadott tárgyakra ezen megye által tett költség 485 f. 23. xr. ppba ez ideig se térítődött vissza; — ezen összegnek visszafizetésére Zólyom megyét hivatalosan ajánlom újólág sürgettetni.

Kelt Csesztvén 1848. Máj. 21-én

Madách Imre
Főbizt.

(Nógrád Vármegye Állandó Választmányának iratai 544/1848. szám)

8.

A MEGYEI FŐBIZTOS SÜRGETI A KATONAI MÉRNÖKÖK ÁLTAL ELFOGYASZTOTT TERMESZTMÉNYEK, IGÉNYBE VETT SZÁLLÁSOK KÖLTSÉGEINEK MEGTÉRÍTÉSÉT

Csesztve, 1848. május 22.

Alólírott hivatalosan van szerencsém jelenteni, mi szerint e folyó évi Január 15-én 386 szám alatt a Ns Megye útján a N. M. Helytartó Tanácsnál a Megyében illetőleges a losonczy katonai állomáson működő s felsőbb rendelet mellett ki küldött katonai mérnöknek élelmezésökre ki szolgáltatott természetményeknek piaci ár szerinti, — úgy nem különben szállás alkalmatlanságok megtérítését a hozzá csatolt 94 darab eredeti nyugtatók által iga-

zolva — sürgetvén; annak sikerlése mind eddig el maradt; — Minél fogva, — minthogy az illető Helységeknek ezen késedelem, tekintvén az akkori nagy árát azon természetnyeknek nagy kárával késedelemeztek, — úgy szintén az illető kezellő rendszerinti Biztos is ez irányú fáradozásával rendbe nem jöhet, — oda bátor vagyok hivatalosan a tisztelt megyei bizottmányt megkérni, hogy ennek sikerlését újabban az illető helyen sürgetni méltóztasson.

Költ Csesztvén, Május 22-én 848.

Madách Imre
Fő Bizt

(Nógrád Vármegye Állandó Választmányának iratai 544/1848. szám)

1848 júliusában határozat születik a nógrádi nemzetörség felállításáról. Madách Imre „beteges állapota mellett is magát” a nógrádi nemzetörökkel „elmenetelre felajánlván”; elmenetelére nem kerül sor, hanem a megyei főbiztosi tennivalókat látja el, bizottságokban tevékenykedik most már teljes aktivitással.

Ismeretes, hogy a nógrádi nemzetörök tervezett hadba vetése elmarad. Helyette tovább folytatódik a nemzetörök toborzása és az 1848. augusztus 21-i állandó választmányi ülés tárgyalja a „veszélyben levő haza védelmére” az országgyűlés által megajánlott újoncok kiállítását ki-mondó miniszteri rendelet végrehajtását.

9.

A HAZA VÉDELMERE MEGAJÁNLOTT ÚJONCOK KIÁLLÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS TEENDŐK ELLÁTÁSÁRA LÉTREHOZOTT TELJHATALMŰ VÁLASZMÁNY TAGJA MADÁCH IMRE IS

Balassagyarma, 1848. augusztus 21.

(...)

A megkívántató mennyiségű újoncok kiállításának gyakorlati sikerbe vétele, és a módoknak alkalmazása öszves megyei közönség által célszerűleg eszközölhető nem lévén, egy teljes hatalommal felruházott választmány, mely a Ministeri rendeletben foglalt utasítás sinormértéke szerint fog eljárni, kiküldetik, következő tagokból álló, Horváth Elek, Első Alispán mint Elnök, annak akadályoztatása esetében Másod Alispán; Fő Jegyző, annak akadályoztatása esetében 1-ső Aljegyző, Fráter Pál, Bekény János, Balogh József, Sréter Horác, Pronay Károl, *Madách Imre*; ezen Választmányban érvényes határozat hozatalára 3 tag együttléte szükséges.

A kivetés népesség arányához képest fog számvevő által rögtön eszközöltetni.

(...)

A kölcsön veendő pénzre nézve világosan elhatározatván; hogy az egyáltalában semmire másra, mint az újoncok kiállítási módjának könnyítésére fog használtatni.

Kiadta Fő Jegyző
Veres Pál

(Nógrád Vármegye Állandó Választmányának iratai Sz. n. [szám nélküli] 1848. szám)

Tagja még Madách a katonai állítás előkészítésére alakult bizottságnak, az újoncállítás végrehajtására alakult választmánynak; olvashatunk a dokumentumokban a választmány intézkedéseiről, eljár a hadi foadószedővel a hadiadó 1848. évi elszámolása ügyében.

Főbiztosi tevékenységének 1849. évi bemutatása, de annak még felvillantása is, éppen összetett volta miatt, meghaladja a jelen összeállítás kereteit.

Leblancné Kelemen Mária